

K obsahu závazků

1. Pokud před uzavřením smlouvy poskytne jedna strana něco, co má být předmětem jejího budoucího závazku ze smlouvy, je stanovena vyvratitelná domněnka, že v pochybnostech se plnění poskytnuté mezi účastníky před uzavřením smlouvy, ze které má závazek k plnění (zaplatit kupní cenu) teprve vzniknout, považuje za zálohu, tj. za splátku na smluvené budoucí plnění.

2. Poskytnutá záloha je důvodnou platbou (tj. v době, kdy byla poskytnuta záloha, bezdůvodné obohacení nevzniká) a to až do okamžiku, kdy je tomu, kdo zálohu poskytl, zřejmé, že zamýšlená smlouva nebude uzavřena (kdy je vytvořen takový stav, z něhož je zřejmé, že zamýšlená kupní smlouva realizována nebude). Tímto okamžikem odpadá důvod, na jehož základě bylo plněno, záloha se stává bezdůvodným obohacením získaným jako plnění, jehož právní důvod dodatečně odpadl, a ten, kdo zálohu poskytl, se může domáhat jejího vrácení.

U S N E S E N Í

Nejvyšší soud České republiky

rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Blanky Moudré a soudců JUDr. Ivany Zlatohlávkové a JUDr. Václava Dudy ve věci žalobce T. M., zastoupeného JUDr. Z. P., advokátem, proti žalovaným 1) I. K., , zastoupenému JUDr. B. S., advokátkou a 2) S. K., zastoupené JUDr. J. P., advokátem, o zaplacení částky 362.500,- Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 40 C 137/2003, o dovoláních žalovaných proti rozsudku Městského soudu v Praze ze 11. května 2004, č. j. 30 Co 159/2004-41, takto :

I. Dovolání se odmítají.

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 12. ledna 2004, č. j. 40 C 137/2003-21, uložil každému ze žalovaných povinnost zaplatit žalobci do tří dnů od právní moci rozsudku částku 181.250,- Kč se 7 % úrokem z prodlení od 27. 3. 2002 do zaplacení a rozhodl o nákladech řízení. Vyšel ze zjištění, že žalovaní jako kupující uzavřeli 30. 6. 1989 kupní smlouvu o převodu vlastnického práva k domu č. p. 27 zapsaného na LV č. 1911 pro katastrální území a obec M. T. (dále „dům“, resp. „předmětný dům“). Žalobce jako budoucí kupující a žalovaní jako budoucí prodávající uzavřeli dne 4. 10. 1996 smlouvu o uzavření budoucí kupní smlouvy, jejímž předmětem byl prodej bytu č. 4 ve druhém patře předmětného domu za kupní cenu 660.000,- Kč, která měla být zaplacena v dohodnutých splátkách. Účastníci se dohodli, že kupní smlouva bude uzavřena do deseti dnů po úhradě poslední splátky kupní ceny. Žalobce uhradil každému ze žalovaných na kupní cenu částku 181.250,- Kč. Dopisem ze dne 3. 6. 1997 jim sdělil, že v důsledku zpochybnění jejich vlastnického práva k domu městem M. T. přerušuje splácení kupní ceny do vyřešení sporu. Rozsudkem Okresního soudu ve Svitavách ze dne 22. května 2001, č. j. 6 C 194/2001-97, který byl potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. února 2002, č. j. 18 Co 375/2001-116, bylo určeno, že vlastníkem předmětného domu (včetně stavební parcely) je

město M. T. Rozhodnutí nabylo právní moci dne 26. 3. 2002. Na základě takto zjištěného skutkového stavu věci soud prvního stupně smlouvu o uzavření budoucí kupní smlouvy posoudil jako platný právní úkon uzavřený podle § 50a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v tehdy platném znění (dále jen „obč. zák.“). Okolnost, že žalovaní jako budoucí prodávající nejsou vlastníky předmětného bytu, přitom nepovažoval za relevantní, neboť otázka vlastnictví byla postaveno najisto až pravomocným rozhodnutím soudu. Tímto okamžikem zanikl závazek účastníků coby smluvních stran uzavřít budoucí kupní smlouvu ve smyslu § 50a odst. 3 obč. zák. Dnem právní moci rozhodnutí soudu současně odpadl právní důvod k plnění splátek na kupní cenu a žalovaným tímto okamžikem vzniklo přijetím splátek bezdůvodné obohacení, které jsou povinni žalobci vydat (§ 451 a § 456 obč. zák.). Soud prvního stupně neshledal opodstatněnou námitku promlčení vznesenou žalovanými, neboť dovodil, že žalobce mohl poprvé právo na vydání bezdůvodného obohacení uplatnit u soudu až poté, co nebylo po jejich výzvě dobrovolně plněno (28. 3. 2002) a co se dozvěděl o obsahu rozhodnutí soudu. Byla-li žaloba podána 7. 10. 2003, právo žalobce se v dvouleté promlčecí době nepromlčelo (§ 107 obč. zák.).

K odvolání žalovaných Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 11. května 2004, č. j. 30 Co 159/2004-41, rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích o věci samé změnil zčásti tak, že žalobu o zaplacení 7 % úroku z prodlení od 27. 3. 2003 do 8. 9. 2003 a 5 % úroku z prodlení za dobu od 9. 9. 2003 do zaplacení zamítl, ve zbývající části jej potvrdil a ve výroku o nákladech řízení jej zrušil a v tomto rozsahu věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. O nákladech řízení pak bylo rozhodnuto usnesením soudu prvního stupně ze dne 14. července 2004, č. j. 40 C 137/2003-46, ve spojení s usnesením odvolacího soudu ze dne 12. ledna 2005, č. j. 30 Co 576/2004-87. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně, z nichž však dovodil, že smlouva o smlouvě budoucí kupní je absolutně neplatná, neboť jejím předmětem bylo plnění od počátku nemožné (§ 37 odst. 2 obč. zák.). Žalovaní nikdy platně nenabylí vlastnické právo k bytu, a proto s ním nemohli jakkoli disponovat. Žalovaným tak vzniklo bezdůvodné obohacení přijetím plnění (splátek na kupní cenu) poskytnutého žalobcem podle neplatné smlouvy. Právním důvodem tohoto plnění byl ovšem současně příslib žalovaných prodat žalobci byt, který musel předcházet uzavření smlouvy podle § 50a obč. zák. Proto je třeba platby zaplacené žalobcem na úhradu budoucí kupní ceny před uzavřením kupní smlouvy považovat za zálohu na kupní cenu podle § 498 obč. zák. a nárok na vrácení zálohy poskytnuté v souvislosti se zamýšlenou koupí bytu, která se nerealizovala, za vydání plnění z bezdůvodného obohacení získaného plněním z právního důvodu, který dodatečně odpadl (§ 451 odst. 2 obč. zák.). V této souvislosti poukázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 968/99. Právnímu posouzení otázky promlčení žalovaného nároku soudem prvního stupně odvolací soud přisvědčil. Konstatoval, že k počátku subjektivní promlčecí doby podle § 107 odst. 1 obč. zák. nemůže dojít dříve, než bezdůvodné obohacení vůbec vznikne. Proto subjektivní promlčecí doba může začít běžet nejdříve s počátkem doby objektivní. Protože v posuzovaném případě bezdůvodné obohacení vzniklo okamžikem, kdy mezi účastníky bylo zřejmé, že k zamýšlené koupí nedojde (odpadl právní důvod k zaplacení zálohy), tedy dnem, kdy nabylo právní moci soudní rozhodnutí o určení vlastnického práva k domu (26. 3. 2002), teprve od uvedeného okamžiku začala běžet dvouletá subjektivní i tříletá objektivní promlčecí doba. Skutečnost, že mezi účastníky již před pravomocným rozhodnutím o vlastnictví domu bylo zřejmé, že k uzavření zamýšlené kupní smlouvy nedojde, nebyla v řízení tvrzena a tím spíše ani prokázána. Protože žaloba byla podána 7. 10. 2003, právo žalobce se nepromlčelo.

Proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, v němž namítá nesprávnost právního závěru odvolacího soudu, že právo žalobce na vydání

bezdůvodného obohacení se nepromlčelo v objektivní promlčecí době. Počátek jejího běhu spojuje s dopisem žalobce ze dne 3. 6. 1997 (v němž žalovaným sděluje, že v případě úspěchu třetí osoby v řízení o jeho vyklizení z bytu nemá zájem kupní smlouvu uzavřít), případně s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové z listopadu 1998 ve věci vyklizení bytu. Je proto přesvědčen, že k promlčení práva došlo marným uplynutím objektivní promlčecí doby. Otázku promlčení práva v subjektivní promlčecí době výslovně pominul. Za rovněž chybný považuje právní názor odvolacího soudu, že důvodem plateb žalobce žalovaným byl jejich platný příslib prodeje bytu. Byla-li samotná smlouva neplatná, nemůže být platný ani příslib stejného obsahu. Rozsudek odvolacího soudu proto navrhl v napadeném rozsahu zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení.

Rozsudek odvolacího soudu v potvrzujícím výroku napadla dovoláním rovněž žalovaná. Namítá v něm nesprávné určení počátku běhu objektivní promlčecí doby podle § 107 odst. 2 obč. zák. odvolacím soudem. Má zato, že pro počátek jejího běhu je rozhodující okamžik, kdy k bezdůvodnému obohacení skutečně došlo, tedy kdy bylo získáno. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 11/1997, v němž byl vysloven názor, že deklaratorní rozsudek nemá vliv na existenci hmotněprávních vztahů mezi účastníky řízení, polemizuje s právním závěrem odvolacího soudu, že vyhlášení rozsudku o určení vlastnictví k domu je okamžikem, jímž dochází k získání bezdůvodného obohacení. Jestliže na základě neplatné smlouvy žalobce plnil v roce 1997, nemůže být úspěšná žaloba požadující vrácení poskytnutých plateb podaná v roce 2003 pro promlčení práva marným uplynutím tříleté objektivní promlčecí doby. Připomíná, že žalobce o zpochybnění vlastnictví žalovaných věděl již od roku 1997, jak dosvědčuje dopis ze dne 3. 6. 1997, v němž oznámil přerušení úhrady splátek. Závěrem proto navrhl napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušit a vrátit mu věc k dalšímu řízení. Žalobce s odkazem na svá předchozí podání ze dne 5. 1. 2004 a 26. 3. 2004 navrhuje dovolání žalovaných odmítnout, protože napadený rozsudek nemá zásadní právní význam.

V řízení o dovolání bylo postupováno podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění před 1. 4. 2005, kdy nabyla účinnosti jeho novela provedená zákonem č. 59/2005 Sb. - dále jen „o. s. ř.“ (srovnej článek II bod 3. přechodných ustanovení zákona č. 59/2005 Sb.). Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání byla podána včas osobami k tomu oprávněnými - účastníky řízení za splnění podmínky advokátního zastoupení obou dovolatelů (§ 240 odst. 1 a § 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), se nejdříve zabýval otázkou jejich přípustnosti.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu se řídí § 237 odst. 1 písm. b/ a c/ o. s. ř. Dovolání není přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř., neboť napadeným rozsudkem odvolacího soudu bylo potvrzeno v pořadí první ve věci vydané rozhodnutí soudu prvního stupně. Zbývá tedy zvážit přípustnost dovolání v intencích § 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.

Podle § 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b/ a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Tak je tomu zejména tehdy, řeší-li rozhodnutí právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Z toho, že přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř. je spjata se závěrem o zásadním významu rozhodnutí po stránce právní, vyplývá, že dovolací přezkum se otevírá pouze pro posouzení otázek právních. Způsobilým dovolacím důvodem je tudíž jen důvod podle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř. , jímž lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Uplatnění dovolacího důvodu podle § 241a odst. 3 o. s. ř. mířícího proti skutkovým zjištěním je naopak zcela vyloučeno (srovnej znění § 241a odst. 3 o. s. ř.). Znamená to, že dovolací soud musí vyjít ze skutkového stavu, na němž je založeno právní posouzení věci odvolacím soudem. Dovolací soud je ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř. (s výjimkami zde uvedenými) vázán uplatněným dovolacím důvodem včetně jeho obsahové konkretizace. Pro jeho úsudek, zda potvrzující rozsudek odvolacího soudu má ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř. po právní stránce zásadní význam či nikoli, jsou relevantní jen ty právní otázky, na nichž napadené rozhodnutí spočívá (tj. právní otázky, které měly pro rozhodnutí ve věci určující význam), které mají obecný přesah a jejichž řešení dovolatel v dovolání zpochybnil. Přípustnost dovolání není založena pouhým tvrzením dovolatele, že rozhodnutí odvolacího soudu zásadní význam po právní stránce má, nýbrž až závěrem dovolacího soudu, že tomu tak skutečně je.

V posuzovaném případě žalovaní zpochybnili správnost právního závěru odvolacího soudu dovozujícího, že právo žalobce na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se nepromlčelo uplynutím tříleté objektivní promlčecí doby ve smyslu § 107 odst. 2 obč. zák. Tato předestřená právní otázka není otázkou, kterou by dovolací soud nevyřešil, a odvolací soud posoudil počátek běhu objektivní promlčecí doby (a tedy i otázku promlčení) v souladu s hmotným právem.

Podle § 107 odst. 1 obč. zák. právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Nejpozději se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo (§ 107 odst. 2 obč. zák.).

U práva na vydání bezdůvodného obohacení je tedy stanovena dvojitá kombinovaná promlčecí doba, a to subjektivní, která je dvouletá, a objektivní tříletá. Jejich počátek je stanoven odlišně a jejich vzájemný vztah je takový, že jsou na sobě nezávislé co do svého běhu, jeho počátku i konce. Skončí-li běh některé z nich, právo se promlčí bez ohledu na druhou promlčecí dobu (je-li vznesena námitka promlčení). Pro stanovení počátku běhu objektivní promlčecí doby ve smyslu § 107 odst. 2 obč. zák. je rozhodující okamžik, kdy bezdůvodné obohacení skutečně (fakticky) vzniklo.

Nejvyšší soud České republiky (v obdobném případě jako je posuzovaná věc) již ve svém rozsudku ze dne 30. ledna 2001, sp. zn. 25 Cdo 968/99, publikovaném v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck ve svazku 2/2001 pod č. C 107 (na který správně odvolací soud odkázal), vyslovil právní názor, že dostatečným právním důvodem k poskytnutí zálohy na budoucí koupi je i příslib budoucího úplatného převodu vlastnictví k nemovitosti, pro nějž - na rozdíl od smlouvy o převodu - není forma předepsána. Jestliže se zamýšlená koupě později nerealizovala, záloha se stává bezdůvodným obohacením ve chvíli, kdy odpadl právní důvod, na jehož základě kupující plnil prodávajícímu, tedy kdy prodávající odmítl nemovitosti prodat, popř. vytvořil stav, z něhož je zřejmé, že koupě již nebude realizována. Od těchto závěrů není důvod se odchylovat ani v dané věci. Jak vyplývá ze skutkových zjištění, účastníci si mezi sebou sjednali smlouvu o

uzavření budoucí kupní smlouvy s tím, že žalobce jako budoucí kupující uhradí částku odpovídající kupní ceně a že kupní smlouva bude uzavřena až po zaplacení kupní ceny žalovaným. Je třeba souhlasit s odvolacím soudem, že tato platba žalobce měla s ohledem ke všem okolnostem případu charakter zálohy na kupní cenu za předmětný byt (§ 498 obč. zák.), a to bez ohledu na to, zda účastníci uzavřeli smlouvu o budoucí kupní smlouvě a zda taková smlouva byla platná či nikoliv. Podstatné je, že plnění bylo poskytnuto žalovaným předtím, než-li byla kupní smlouva uzavřena a že bylo žalobcem poskytnuto a žalovanými přijato v souvislosti se zamýšlenou koupí bytu. Podle § 498 obč. zák. totiž platí, že na to, co bylo dáno před uzavřením smlouvy některým účastníkem, hledí se jako na zálohu. Znamená to, že pokud před uzavřením smlouvy poskytne jedna strana něco, co má být předmětem jejího budoucího závazku ze smlouvy, je stanovena vyvratitelná domněnka, že v pochybnostech se plnění poskytnuté mezi účastníky před uzavřením smlouvy, ze které má závazek k plnění (zaplatit kupní cenu) teprve vzniknout, považuje za zálohu, tj. za splátku na smlouvené budoucí plnění. Lze tak shrnout, že pokud jsou podmínky § 498 obč. zák. splněny, tj. při poskytnutí zálohy, jak tomu bylo v této věci, kdy bylo zjevné, že záloha má souvislost s povinností, která bude upravena v účastníky uvažované smlouvě, je poskytnutá záloha důvodnou platbou (tj. v době, kdy byla poskytnuta záloha, bezdůvodné obohacení nevzniká) a to až do okamžiku, kdy je tomu, kdo zálohu poskytl, zřejmé, že zamýšlená smlouva nebude uzavřena (kdy je vytvořen takový stav, z něhož je zřejmé, že zamýšlená kupní smlouva realizována nebude). Teprve tímto okamžikem odpadá důvod, na jehož základě bylo plněno, záloha se stává bezdůvodným obohacením získaným jako plnění, jehož právní důvod dodatečně odpadl, a ten, kdo zálohu poskytl, se může domáhat jejího vrácení. Jestliže odvolací soud (vycházející ze zjištěného skutkového stavu, který je posuzované věci v dovolacím řízení nezpochybnitelný) uzavřel, že běh objektivní promlčecí doby se odvíjí od okamžiku, kdy nabylo právní moci soudní rozhodnutí o určení vlastnického práva k domu (26. 3. 2002), neboť teprve tím byl navozen stav, kdy bylo žalobci zřejmé, že uzavření kupní smlouvy nedojde (čímž odpadl důvod k plnění a došlo ke vzniku bezdůvodného obohacení), nelze jeho úvahám ničeho vytknout. Žalobce totiž v dopise z 3. 6. 1997 vyjádřil jednoznačný zájem o koupi bytu v přesvědčení, že spor o vlastnictví k domu vyzní ve prospěch žalovaných (budoucích prodávajících) a bezprostředně poté je přichystán realizovat kupní smlouvu. Právní závěr odvolacího soudu, že právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení není promlčeno ve smyslu § 107 odst. 2 obč. zák. , je proto v souladu s hmotným právem a z tohoto pohledu tedy nemá napadené rozhodnutí zásadní význam po stránce právní (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Vzhledem k řečenému lze uzavřít, že dovolání žalovaných směřují proti rozsudku odvolacího soudu, proti němuž není tento mimořádný opravný prostředek přípustný. Dovolací soud je proto odmítl (§ 243b odst. 5 věta první a § 218 písm. c/ o. s. ř.).

O nákladech dovolacího řízení bylo rozhodnuto podle § 243b odst. 5 , § 224 odst. 1 , § 151 odst. 1 a § 146 odst. 3 o. s. ř. za situace, kdy vyjádření žalobce k dovolání žalovaných prostřednictvím advokáta nepředstavuje náklad potřebný k účelnému uplatňování nebo bránění práva ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. (vyjádření obsahuje pouze odkaz na argumentaci uplatněnou již v předchozí fázi řízení).

Proti tomuto usnesení není opravný prostředek přípustný.

V Brně 25. dubna 2007